

DARIJA RUPČIĆ KELAM¹

Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska
IVICA KELAM²

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Sveučilište J. J. Strossmayera u
Osijeku, Hrvatska

MIT O SKRBI KAO POKUŠAJ LEGITIMACIJE NADEMPIRIJSKE APRIORNE DATOSTI KROZ BOFFOVO I HEIDEGGEROVO POIMANJE SKRBI KAO KONSTITUTIVNOG MOMENTA LJUDSKOSTI

Sažetak: Namjera je rada istaknuti i ukazati na to kako su drevna literatura, mitologija i mnogobrojni filozofski izvori formirali korijene ideje skrbi u poznatom Hyginusovom *Mitu o Curi*. Uspoređujući Boffovo i Heideggerovo poimanje skrbi u radu ćemo ukazati na važnost skrbi kao konstitutivnog i esencijalnog momenta ljudskosti. Prema Boffovom tumačenju *Mit o Curi* ukazuje na to da ljudsko biće sadrži ne samo zemaljsku nego i nebesku, božansku dimenziju. Za Boffa skrb postaje ključna mogućnost izlječenja i spasa ljudske biti i opstojnosti u cjelini. S druge strane, fenomenološkim pristupom, a na temelju spomenutog *Mita o Curi*, Heidegger u svojem kapitalnom djelu *Bitak i vrijeme*, iznosi tezu kako je upravo skrb osnovno ustrojstvo i smisao bivstvovanja čovjeka u svijetu. U radu ćemo iznijeti i tematizirati osnovne pojmove i teze navedenih autora, dok se očekivani znanstveni doprinos rada kreće u smjeru ukazivanja važnosti skrbi kao nutarnjeg razloga i temelja mogućnosti čovjekove opstojnosti i opstojnosti života u cjelini.

Ključne riječi: Heidegger, Boff, skrb, *Mit o Curi*

UMJESTO UVODA

Distinkcija između dvaju na izgled nespojivih autora Leonarda Boffa i Martina Heideggera koji govore o istom fenomenu, polazeći od istog *Mita o Curi* ili *Mita o Skrbi*, ono je što će biti primarni fokus ovoga rada, te pokušaj dovođenja u bližu vezu navedenih autora kada je riječ o ideji skrbi i razlikovanju fenomena brige i skrbi.

1 E-mail adresa autorke: darijarupcic@gmail.com

2 E-mail adresa autora: kelamivica@gmail.com

Govoreći o povijesnim korijenima ideje skrbi Warren T. Reich u svojem članku *History of the Notion of Care*, u izdanju *Encyclopedia of Bioethics*, pokušava istaknuti najvažnije momente u povijesti razvoja ideje skrbi i brige. Isti se mit spominje na još nekoliko značajnih mjesta djela eminentnih autora, kao što su Martin Heidegger, *Bitak i vrijeme*, Johann Wolfgang Goethe, *Faust*, Rollo May, *Love and Will*, te Leonardo Boff, *Essential Care. An Ethics of Human Nature*.³ Više nego bilo koji drugi izvor, spomenuti je *Mit o Curi* ili *Hyginusov mit*,⁴ utjecao i oblikovao ideju skrbi u literaturi, književnosti, filozofiji, psihologiji i u etičkim teorijama dugi niz stoljeća.

Mitovi nemaju autora,⁵ oni pripadaju onome što zovemo zajednička mudrost čovječanstva koja je sačuvana u kolektivno nesvjesnom i to u formi velikih simbola, arhetipa i iskustvenih figura. Mitovi rasvjetljaju putove i nadahnjuju djelovanje. Postoje trenuci u povijesti kada mitovi zadobiju svoj klasični izraz, kao što je jedan od tih mitova i spomenuti *Mit o Curi*, mit o esencijalnoj skrbi. Ono što je važno nije sam autor mita, nego njegovo značenje koje je sadržano u priči.⁶

Mitovi su oni koji nude drevne naracije, priče koje ljudima omogućavaju razumijevanje njihovog predrefleksivnog i možda nejasnog iskustva, osvjet-

3 Usp. Warren Thomas Reich, „History of the Notion of Care“, u: Warren Thomas Reich (ur.), *Encyclopedia of Bioethics*, Simon & Schuster Macmillan, New York 1995., str. 319-331, spomenuti rad pokušava istaknuti najvažnije momente u povijesti skrbi i brige, prije pojave feminističke etike skrbi početkom 80-tih godina dvadesetoga stoljeća, koje je kasnije postalo dominantnom paradigmom u poimanju etike skrbi. Reichovo tumačenje ide za tim da stavlja temelje etike skrbi u povijesni kontekst, te ju smješta u suvremenu feminističku misao, te u suvremenu medicinsku etiku i etiku njege. Radi detaljnog objašnjenja *Mita o Curi* vidi također i Leonardo Boff, *Essential Care. An Ethics of Human Nature*, Baylor University Press, Waco 2008., str. 21-55; mjesto gdje Heidegger spominje i detaljizira *Mit o Curi* vidi: Martin Heidegger, *Bitak i vrijeme*, Naprijed, Zagreb 1988., str. 225.; vidi također Rollo May, *Love and Will*, W. W. Norton & Company Inc., New York 1969., str. 290; 293-303; Rollo May je bio američki egzistencijalni psiholog. Često su ga povezivali s humanističkom psihologijom i filozofijom. Zajedno s Viktorom Franklom bio je glavni predlagač i promotor egzistencijalne psihoterapije, koja nastoji i traga za analizom strukture ljudske egzistencije s ciljem razumijevanja stvarnosti koja podrtava i čini temelj svim ostalim situacijama ljudskih kriza ili situacija ljudi u egzistencijalnoj krizi. Bio je i bliski prijatelj teologa i filozofa Paul Tillicha, koji je također na značajan način utjecao na njega i njegov rad. Njegova djela obuhvaćaju širok opus djela kao što su: *The Meaning of Anxiety*, *Love and Will* and *Courage to Create*, zadnji naslov odaje počast Tillichevom djelu *Courage to Be*.

4 C. Julius Hyginus, *Fabularum Liber*, Basel, 1535., Garland, New York 1976.; vidi također: Mary A. Grant (prijevod i ur.), *The Mythos of Hyginus*, University of Kansas, Lawrence 1960.; vidi i: Martin Heidegger, *Bitak i vrijeme*, Naprijed, Zagreb 1988., str. 225.

5 Detaljnije vidi: Raphael Patai, *Myth and Modern Man*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, New York 1972.

6 Radi detaljnog objašnjenja tko je bio Hyginus i koja su njegova djela vidi: Leonardo Boff, *Essential Care. An Ethics of Human Nature*, str. 23-27.

ljavajući ga, pojašnjavajući ga, uvažavajući osnovne odlike ljudskoga života. *Mit o Curi* uvjerava i nudi razumijevanje da je skrb centralna za ono što ljudsko biće znači i za ono što znači živjeti ljudskim načinom života. Također nam nudi i genealogiju samog pojma skrbi u svjetlu koje možemo iznova promisliti vrijednosti skrbi u ljudskom životu. Upravo nam ovaj mit nudi drugačiju subverzivnu sliku ljudskoga društva s vrlo različitim i znakovitim implikacijama na etiku u cjelini i na konkretna, pojedinačna etička promišljanja i slučajeve. Ovaj nam mit nudi jednu alegorijsku sliku ljudskoga bića i čovječnosti u kojem je najčešće spominjana karakteristika izvora i počela života i ljudske sudbine, zapravo činjenica skrbi za nekoga.

U isto vrijeme ovaj mit ukazuje na suptilan način i na početke i izvore moći. Naime, suvremena nas psihologija uči da oni za koje skrbimo od samih početaka, razvijaju moć da skrbe za druge i za sebe. Nadalje, sama činjenica da čovjek nije dobio ime po nekom božanstvu, što bi označavalo vladavinu nad čovjekom, govori kako je prava i istinska, brižna skrb ona koja štiti čovjeka od podjarmljujuće i manipulativne moći. Mit nam sugerira kako je ljudsko biće, ljudska vrsta kao i čitava društvena stvarnost, na svijet pozvana, donesena i održavana zahvaljujući skrbi. Budući da skrb povezuje ljude u neraskidive veze, ona postaje i društvena sinergija i ljepilo.⁷

Mit je nešto vrlo kompleksno zbog nejasnoća, dvosmislenosti i neodređenosti koje sadrži. U svakodnevnom jeziku mit prenosi redukcionističku, skrivenu i prenesenu viziju stvarnosti. Mit kazuje poslovice ili kolektivna uvjerenja o relevantnim temama (ljudima, situacijama i događajima) koji kruže u jednoj kulturi.⁸ Iskazi u mitovima predstavljaju ponekad redukcionističko viđenje stvarnosti, u njima se naslućuje predznanstveno mišljenje. U mitu se stvarnost shvaća više intuicijom nego li logikom, više slikovito nego li pojmovno.

Za Platona mit je *logos* o bogovima, božanskim bićima, herojima, izlazak u onozemnost i onostranost.⁹ U filozofskoj misli mit označava često ideju. Konačno, mit izriče duboki smisao neke stvarnosti i otkriva istinitu jezgru. Istina je mita, doduše omeđena, iako je nakana mita da iznese istinito. Tako se mit poklapa s fikcijom, dok se *logos* poklapa s istinom.

Mitologija ne odgovara na pitanje zašto, nego uslijed čega, ona ne pokazuje uzroke, već ono što su prvi bezvremenski i bezgranični uvjeti, ono što nikada ne stari i nikada ne može biti prevladano. U mitu je sve napisano kao za-

7 W. T. Reich, „History of the Notion of Care“, str. 349.

8 L. Boff, *Essential Care. An Ethics of Human Nature*, str. 30.

9 Usp. Platon, *Država*, Naklada Jurčić, Zagreb 2001., str. 58-59; 66-67; 73-7; Stanford Encyclopedia of Philosophy, *Plato's Myths*, <http://plato.stanford.edu/entries/plato-myths/>, datum pristupa 2. 2. 2017.

gonetka koju treba rastumačiti, a pošto je svako tumačenje kružno, jer ono što se vidi i tumači se, onda zapravo vidi sebe samog u osobnim interpretacijama mitova. Eksplicitna prezentnost ideje skrbi u spomenutom *Mitu o Curi* odaje važnost skrbi za čovjeka.

Iako sam Heidegger niječe i odriče svaku mogućnost etike u svojem *Bitku i vremenu* te njezine implikacije za ontološko mišljenje, postojali su pokušaji nekih autora (Benner, Olafson, Guignon) da u *Bitku i vremenu* pronađu, doduše samo nesigurnu naznaku, utemeljenja etike.¹⁰ Ono što su spomenuti autori uporno činili bila je zamjena ontološkog s ontičkim, te ne zamjećujući da skrb, zabrinutost i briga mogu biti kako pozitivni tako i negativni derivatni modusi skrbi i da Heideggerova ontologija dohvaća i donosi mogućnost samo jedne možda opće, univerzalne etike, bez mogućnosti neke partikularne etike kao što bi to primjerice bile etika skrbi ili etika pravednosti.¹¹ Partikularne, pojedinačne situacije onoga kako bismo trebali djelovati za Heideggera tiču se egzistencijalija ili ontičke stvarnosti. Primarni je fokus njegove filozofije na ontologiji i na pitanju smisla bitka uopće kako bi se razotkrio i smisao bitka čovjeka. Ontološki fenomen brige ne pretpostavlja niti ustanovljuje etički primat skrbi za drugoga, odnosno ono ontološki jest (*Sein*) ne implicira u sebi i ono etički treba da (*Sollen*). Dakle, ontologija govori i dohvaća mogućnost egzistencije čovjeka govoreći mu što je čovjek i premještajući njegovo obitavalište, a ne govoreći mu što treba činiti ili biti.

Ono što ćemo mi ovim radom pokušati prikazati jesu dva tumačenja koja se oba oslanjaju na isti *Mit o Curi*, koji bi mogao biti pokušaj legitimiranja jedne ontološke datosti, ali i dodatno osnaženi činjenicom da se i sam Leonardo Boff poziva na Heideggerovo kapitalno djelo u kojem se spominje spomenuti mit. Za Heideggera briga je egzistencijalno-ontološka struktura, ona je ono bitno čovjeka. Međutim, koristeći se spomenutim *Mitom o Curi* kao referentnom točkom eksplikacije fenomena skrbi, smatramo kako je pozivanje na spomenuti mit Heideggerov pokušaj empirijskog legitimiranja jedne nadempirijske apriorne datosti, što omogućuje ontološki da to biće, čovjek, koji je obilježen brigom i skrbi, bude ontički oslovljeno kao *cura*. Na taj je način Heidegger želio istaknuti da egzistencijalni uvjet mogućnosti životne brige i pre-

10 Detaljnije vidi u: P. Benner i J. Wrubel, *The Primacy of Caring: Stress and Coping in Health and Illness*, Menlo Park, Addison-Wesley 1989.; C. B. Guignon, „Authenticity, moral values, and psychotherapy“, u: C. Guignon (ur.), *The Cambridge Companion to Heidegger*, Cambridge University Press, Cambridge 1993.; F. A. Olafson, *Heidegger and the Ground of Ethics: A Study of Mitsein*, Cambridge University Press, Cambridge 1998.

11 John Paley, „Heidegger and the Ethics of Care“, u: *Nursing Philosophy* 1, 2000., str. 64-75.; ovdje 64.

danosti mora biti shvaćeno u jednom izvornom tj. ontološkom smislu kao briga.

BOFFOVA INTERPRETACIJA SKRBI KAO FUNDAMENTALNOG *ETHOSA* NAŠEG BIĆA

U svojoj basni-mitu (*fable-myth*), Boff ističe kako je Hyginus uzeo dimenziju skrbi i personificirao je kao ženu (ženskog roda), te ističe kako je Skrb toliko značajna i bitna za ljudski život i za očuvanje života u cjelini da je dala svoj poticaj i izvor za spomenuti mit te je našla i svoje središnje mjesto u tom mitu. Skrb je personificirana i ona je konkretno biće koje oblikuje čovjeka od komadića gline – zemlje, ona raspravlja s Jupiterom (nebeska dimenzija) i s Tellus (zemaljska dimenzija), te imenuje ljudsko biće – čovjeka. Upravo nam taj mit želi izreći da je skrb nešto esencijalno za ljudsko biće, da nas skrb prati od prvih početaka i trenutaka našeg života, da nas ona oblikuje i čini ljudima.

U trenutku u kojem se ona pojavljuje zajedno s njom tu su prisutne i sve one univerzalne snage i sile koje čine ljudsku egzistenciju, kao što su zemaljska, nebeska te dimenzija skrbi kao one koja u sebi sadržava budućnosnu dimenziju i na taj način i element nade, vjere, povjerenja, ustrajnosti, odnosno utopiju (Saturn).

Podrijetlo i pozadina ovog mita i ove tradicije pronađeni su u suprotstavljenim, dvoznačnim izrazima *cura* (*care*) – *skrb* latinske literature drevnog Rima. Izraz ima dva osnovna ali suprotstavljena značenja. Jedno značenje označava negativni aspekt brige, a to je zabrinutost, nevolja, problemi, anksioznost, strah, teret i tjeskobu i može se pronaći kod rimskog pjesnika Vergilija koji personificiravši brigu kao teret, smješta ju na ulaz u Had. Drugo značenje je pozitivno i označava skrb kao prenošenje za nečiju dobrobit izjednačenu s kasnijim značenjima termina skrbi, a to su pažnja, svjesnost, odanost, suosjećanje, što se može pronaći kod filozofa Seneke (4. godina prije Krista – 65. godina poslije Krista), koji na brigu gleda kao na snagu koja ga podiže i situira, smješta na nivo boga.¹²

Borba između dva različita i suprotstavljena značenja riječi skrb, skrb kao teret i skrb kao zauzimanje, zabrinutost, staranje, kao i radikalno značenje skrbi za ljudsko biće i za biti čovjekom, bili su elementi u spomenutom utjecajnom Hyginusovom grčko-rimskom *Mitu o Curi*. Tako je značenje te riječi koja se reflektira u mitu, zapravo stoičko poimanje te riječi i njezinog značenja u pozitivnom smislu da bismo mogli razumjeti dublje značenje spomenutoga Mita. U svom je stoičkom značenju skrb ključna za postizanje i razvoj

12 W. T. Reich, „History of the Notion of Care“, str. 349.

procesa nastajanja i postajanja ljudskim bićem tj. istinskim čovjekom. Za Seneku, riječ skrb značila je briganje, staranje, zabrinutost i zauzimanje (*sollicitude*), a također je imala i konotacije značenja kao što su pažnja, svjesnost i odanost (*attentiveness, concientiousness, devotion*).¹³

Upravo ta riječ sadrži u sebi tenziju i napetost između dva suprotstavljena spomenuta značenja, koji su bitni elementi spomenutoga Hyginusova *Mita o Curi*. Značenje je riječi koja se reflektira u mitu zapravo stoičko pozitivno poimanje skrbi.

Baš upravo stoga, skrb je esencijalna i bitna za ljudsku egzistenciju. Boff naglašava kako je njegova namjera prikazati da se kroz i po skrbi može izliječiti i spasiti i ljudska bit i opstojnost u cjelini.

„Ja negujem duboko uvjerenje da skrb, pored činjenice da je ona nešto temeljno, ne može biti niti potisnuta niti odbačena. To bi zahtijevalo osvetu i uvijek bi značilo neku vrstu zloupotrebe života. Ja ističem: kada ne bi bilo tako, tada ona ne bi bila ni esencijalna.“¹⁴

Boff naglašava da su briga i skrb osnovni, fundamentalni temelj naše egzistencije, te su fundamentalni ethos ljudskoga bića. Ljudska je bit za njeга utemeljena upravo u brizi i skrbi. Odnos brige podržava i razvija kreativne moći čovjeka, slobodu, stvaralaštvo i inteligenciju.

„U skrbi mi pronalazimo principe, vrijednosti i stavove koji preokreću život u dobro življenje i čine ispravnu djelatnost.“¹⁵

Važno je sagledati fenomenologiju pojma skrbi i poći njenom fenomenološkom analizom. Boff pod fenomenologijom podrazumijeva način na koji svaka realnost postaje fenomen za našu svijest, pokazuje se u našem iskustvu i daje oblik našem djelovanju.

„U ovom slučaju nije riječ o načinu razmišljanja ili govora o skrbi kao objektu neovisnom o nama samima; radije je riječ o tome da mislimo i govorimo započinjući sa skrbi kao da je živa i da strukturira, čini nas same. Mi nemamo skrb. Mi jesmo skrb.“¹⁶

To dalje znači da skrb posjeduje ontološku dimenziju koja je dio ljudske konstitucije tj. dio onoga što konstituira čovjeka u njegovoj biti. Ona je način postojanja jedinstven čovjeku i bez skrbi, smatra Boff, mi više nismo ljudska bića.

13 Isto.

14 W. T. Reich, „History of the Notion of Care“, str. x.

15 L. Boff, *Essential Care. An Ethics of Human Nature*, str. ix.

16 Isto, str. x.

Današnji je sustav za Boffa divlji, arogantan i razmetljiv. Izvor je društvene i ekološke krize, a da bismo odgovorili na izazove Boff zagovara *etiku prave mjere* između ekscesne potrošnje i krajnje bijede, te *etiku temeljne skrbi*.¹⁷ Boff je uvjeren kako će skrb i briga za drugoga i za prirodu spasiti društveni suživot u zoru trećeg tisućljeća.

O čemu se zapravo radi? Radi se o iscrpljenju stare paradigme zasnovane na potrošnji, nemilosrdnom iskorištavanju resursa, zasnovane na logici nepravde koja stvara ogromne provalije i goleme nepravde, te polarizira svijet na one koji imaju i one koji nemaju. Takvo je stanje s jedne strane, dovesti do entropije i odumiranja, ali i otvoriti mogućnost novog civilizacijskog okvira i modela, koji će moći dati novi smisao životu ljudi i novi obzor nade za čovječanstvo. Kao ključ za razrješenje te krize i u centar te nove obnove Boff upravo stavlja esencijalnu ili temeljnu skrb, solidarnost i odgovornost za bližnjega.

Stoga, Boff zagovara novu paradigmu skrbi, brige i odgovornosti, sveobuhvatnog i cjelovitog znanja koja bi nadišla staru paradigmu današnje civilizacije koja fragmentira i atomizira, suprotstavlja i cijepa. Za Boffa radi se o logici srca i skrbi, koja bi trebala uroditi rađanjem dubinske *duhovnosti* umetnute kao svijest od višeg bića.¹⁸

Njegov pristup utemeljuje novu etiku izgrađenu na dvjema suštinskim, bitnim vrijednostima bez kojih nećemo moći sačuvati život u cjelini, a to su *princip prave mjere*, vođen načelom zlatnog pravila, a sastoji se u ravnoteži i relativnom optimumu, i *temeljna, esencijalna skrb* na kojoj se temelji budućnost čovječanstva i Zemlje u cjelini. Skrb i briga za njega utemeljuju novi ethos koji je nužan čovječanstvu i koji je adekvatan etički stav prema drugome.

HEIDEGGEROVO IZVORNO ONTOLOŠKO SHVAĆANJE EGZISTENCIJALNIH UVJETA MOGUĆNOSTI BRIGE

Poglavlje u kojem Heidegger spominje spomenuti mit, poglavlje je pod naslovom: *Bitak tubitka kao briga*. Heidegger pruža jednu ontološku obradu temeljnog egzistencijalnog fenomena – fenomena brige, te kaže kako se bitak tubitka, tj. čovjeka, razotkriva kao briga. Upravo ta ontološka obrada i eksplicacija fenomena brige zahtijeva razgraničenje spram fenomena koji bi se ponajprije mogli identificirati s brigom (kao što su fenomeni volje, želje, sklonosti, poriva), te su oni ti iz kojih se briga ne da izvesti, jer su i sami u njoj fundirani.¹⁹

17 Leonardo Boff, *Nova etika za treće tisućljeće*, <https://hr-hr.facebook.com/notes/adastra/nova-etika-za-trece-tisucljece/>, datum pristupa 10. 3. 2017.

18 Isto.

19 L. Boff, *Essential Care. An Ethics of Human Nature*, str. 207.

U daljnjem ćemo izlaganju pokušati lapidarno istaknuti i barem djelomično rasvijetliti Heideggerovu ontološku eksplikaciju i interpretaciju tubitka – čovjeka kao brige. Heideggerova je ontologijsko-egzistencijalna analitika tubitka (*Dasein*) i njegov misaoni pokušaj u *Bitku i vremenu* da ostavi za sobom filozofiju novovjekovne subjektivnosti subjekta, te da se upravo subjekt i njegova subjektivnost osnivaju na tubitku. Tako da njegovo egzistencijalno-filozofijsko određenje čovjeka kriomice u sebi već pretpostavlja i uvijek sa sobom suponira subjektivnost subjekta.²⁰ Ta je činjenica važna za razlikovanje načina i polazišne točke u tumačenju fenomena skrbi i brige kod Heideggera, koji pravi jasnu distinkciju dvaju pojmova i njima pristupa iz egzistencijalno-ontologijske perspektive.

Ovdje ćemo nastojati samo dati jedan nabačaj, jednu slutnju razumijevanja i dati jednu naznaku mišljenja, rečeno „heideggerijanskim“ jezikom, onoga što je Heidegger isticao kada se pozivao na spomenuti mit. Heidegger se misaono vraća i čini obrat, zagovarajući razlabavljenje krute metafizičke tradicije, te pronicući u nju otklanja svaku egzistencijalnu filozofiju i etičko tumačenje pojmova i fenomena skrbi i brige, ovdje nama bitnih. Međutim, njegov radikalni pristup i drugi put mišljenja, kao opraštanje od svake filozofije subjekta očituje činjenicu da čovjek egzistira kao biće otvoreno svojoj egzistenciji, otvoren bitku uopće i jedino tako čovjek egzistira kao tubitak, kao čovjek. Svako pitanje o smislu bitka u sebi eksplicite ili implicite uključuje jedno bitno određenje bitka čovjeka tj. pitanje o biti i smislu čovjeka.

Što to znači u kontekstu razmatranja fenomena skrbi i brige? Egzistencija je čovjeka materijalno određena brigom (*Sorge*), a temporalno kao konačnost (*Endlichkeit*). Tlo za rasključavanje bitka samog, pa time i biti čovjeka je ontologija, a ne etika ili filozofijska antropologija. No zašto je sam Heidegger istaknuo da je egzistencija tubitka skrb umjesto da je našao jedan termin koji nema veze s fenomenom egzistencije u običnom, vulgarnom poimanju te riječi? To treba shvatiti kao pokušaj empirijskog legitimiranja jedne nadempirijske, apriorne datosti.

Za Heideggera postoje dvije vrste ili dva modusa skrbi, a kako to razlikovanje modusa kao i određenje egzistencije u modusu prave egzistencije nije etičko, nego ontologijsko, ono može imati i egzistentne implikacije. Naime, egzistencijalne implikacije su svagda ontologijske implikacije, a egzistentne, ontičke implikacije mogu, između ostaloga, biti i etičke naravi.²¹ Tako proizlazi da za Heideggera nisu skrb i briga bitak bića uopće, nego je u vršenju skrbi priskrbljena tj. otvorena otvorenost bitka uopće. Drugačije rečeno, tek se u

20 Vanja Sutlić, *Kako čitati Heideggera. Uvod u problematsku razinu „Sein und Zeit“ – a i okolnih spisa*, August Cesarec, Zagreb 1989., str. 68-69.

21 Isto, str. 38; 170-171.

skrbi može spoznati bitak bića uopće, pa i čovjeka, tu u tom vremenskom horizontu koji je briga, čovjek susreće i unutarstvetsko biće, pa i su-čovjeka i samoga sebe i već svojim egzistiranjem prekoračuje biće.

Ontički su sva čovjekova ponašanja brižna i vođena predanošću nečemu. Ono apriorno-ontološki ne podrazumijeva ontička svojstva što stalno nastupaju, nego jedno ustrojstvo bitka koje je već u temelju. Tek ono ontološki omogućuje da to biće bude ontički oslovljeno kao *cura* ili briga. Egzistencijalni uvjet mogućnosti životne brige i predanosti mora biti shvaćeno u jednom izvornom, tj. ontološkom smislu kao briga.²²

Tako briga kao fundamentalna egzistencijalija ima onu širinu putem koje biva unaprijed dano tlo na kojemu se kreće svako ontički-svjetonazorsko izlaganje i razumijevanje čovjeka, bilo da ga se razumije kao životnu brigu i muku, bilo kao skrb u pozitivnom značenju, kao predanost, pomnju, obzirnost i pozornost. Izraz briga označava egzistencijalno-ontološki fenomen koji je temeljan i raniji nego li svi fenomeni. Za Heideggera skrb nije samo jedan od mnogih koncepata, nego jedan od temeljnih i centralnih fenomena koji obilježavaju ljudsko postojanje.

Konceptualno, Heidegger je bio pod snažnim utjecajem Kierkegaardova učenja o brizi i skrbi, ali postojala je i značajna razlika. Dok je Kierkegaard, kako bi opisao temeljnu strukturu čovjeka, brigu i skrb vidio uvijek kao individualizirani, subjektivni i psihološki fenomen i način, Heidegger koristi riječ na apstraktnijoj i ontološkoj razini.²³ Georg J. Stack zaključuje kako je Heidegger razvio neke ideje koje nam omogućavaju korisne uvide za praktičnu etiku skrbi i na taj način pružio možebitno filozofsko utemeljenje etici skrbi.²⁴

Heideggerova filozofija objašnjava kako je na dubljoj razini nego li psihološko iskustvo skrbi, skrb ono što znači jedinstvo, identitet, autentičnost, i totalitet vlastitosti i bića u cjelini bitka.²⁵ Autor Michael Gelven ističe kako se Heideggerova zamisao ukoliko može koncentrirati oko ideje da je čovjek skrb i skrb je ono što nazivamo ljudskim bićem, čovjekom.²⁶

Za Heideggera čovjek se u briganju za unutarstvetski Priručno, kao *brigujući bitak kod...*, može najprije pronaći, ali isto tako se i raspršuje, dok se

22 Martin Heidegger, *Bitak i vrijeme*, Naprijed, Zagreb 1985., str. 227.

23 Tsutomu B. Yagi, „Beyond Subjectivity: Kierkegaard’s Self and Heidegger’s Dasein“, u: *International Postgraduate Journal of Philosophy*, 2 (1/2009.), str. 60-77.

24 Georg J. Stack, „Concern in Kierkegaard and Heidegger“, u: *Philosophy Today*, 13 (1/1969.), str. 26-35.

25 Warren Thomas Reich, „History of the Notion of Care“, str. 354.

26 Vidi detaljnije: Michael Gelven, *A Commentary on Heidegger’s Being and Time*, University Press, Northern Illinois, De Kalb 1989.

u skrbi, na drugi način može pronaći, ali i izgubiti ili pomoći drugome da se pronađe ili pak, izgubi.

„Ali biće prema kojem se tubitak odnosi kao su-bitak nema način bitka priručnog pribora, on je i samo tubitak. To biće nije predmet brigovanja, nego stoji u *skrbi*.“²⁷

Heidegger opisuje skrb za drugoga kao *skrbeći bitak s...*, kao su-tubivstovanje prema drugom tubivstovanju, bivstvovanje jednog za drugog ili protiv, jedno bez i jedno s drugim i objašnjava kako postoje dvije vrste skrbi²⁸: uskaćuće-nadvladavajuća skrb – uskakati umjesto drugoga, preuzeti mu i oduzeti njegovu brigu i ono o čemu treba brigovati, podčiniti ga i učiniti ovisnim, baca ga sa svojeg mjesta, on se povlači.

Nasuprot uskaćuće-nadvladavajuće skrbi, Heidegger ističe, postoji i pretičuće-oslobađajuću skrb, pa dalje kaže:

„Njoj nasuprot postoji mogućnost jedne skrbi koja za Drugoga ne uskače toliko koliko *iskače* ispred njega u njegovoj mogućnosti bitka, ne da i mu oduzela „brigu“, nego zapravo tek vratila kao takvu. Ta skrb, koja se bitno odnosi na pravu brigu – to će reći egzistenciju Drugoga, a ne na neko *Što* o kojemu on briguje, pomaže Drugome u tome, da postane sebi transparentan u svojoj brizi i *za nju slobodan*.“²⁹

To rađa istinsku povezanost, zajedničko zalaganje oko iste stvari i cilja, omogućuje pravu konkretnost koja u Drugoga oslobađa njegovu slobodu i potencijale za samoga sebe i uvodi ga u istinu. Drugi je, kako ističe Heidegger, dokučen u toj brigujućoj skrbi. Richard J. Klonoski na tragu rečenoga, kaže kako ljudsko biće, čovjek, ima znak, ožiljak skrbi te je obilježeno njome.³⁰

PREMA ZAKLJUČKU

Boff sagledava fenomenologiju pojmova skrb i briga i polazi od fenomenološke analize te na taj način utemeljuje jednu novu etiku, etiku prave mjere i skrbi i odgovornosti za drugoga. Boff pod fenomenologijom podrazumijeva način na koji svaka realnost postaje fenomen za našu svijest, pokazuje se našim iskustvu i daje oblik našem djelovanju. Za njega na taj način mi nemamo

27 M. Heidegger, *Bitak i vrijeme*, str. 138.

28 Isto, str. 138 - 139.

29 Isto.

30 Richard J. Klonoski, „Being and Time Said All at Once: An Analysis of Section 42“, u: *Tulane Studies in Philosophy*, 32, 1984., str. 62-68.

skrb, mi jesmo skrb i iz toga on izvlači i principe, vrijednosti i stavove koji pokreću i čine naše ispravno djelovanje.

Njemu nasuprot, Heidegger pruža jednu ontologijsko-egzistencijalnu analitiku pojma čovjeka tj. tubitka, odnosno ontološku obradu i eksplikaciju temeljnog egzistencijalnog fenomena, fenomena brige i skrbi. Heidegger ističe kako se bitak čovjeka razotkriva kao briga. Iako je sam Heidegger isticao kako nema govora o mogućnosti utemeljenja jedne etike u njegovoj eksplikaciji navedenih pojmova, postavlja se pitanje zašto je sam Heidegger istaknuo da je egzistencija tubitka skrb umjesto da je našao jedan termin koji nema veze s fenomenom egzistencije u običnom, kako je on isticao, vulgarnom poimanju te riječi. Ovim smo radom htjeli naglasiti kako je upravo spomenuti mit pokušaj legitimiranja jedne nedempirijske, apriorne datosti.

Što to zapravo znači? Za Heideggera postoje dvije vrste ili dva modusa skrbi, a to razlikovanje modusa kao i određenje egzistencije u modusu prave egzistencije nije za njega bilo etičko, nego ontologijsko, no ono može ipak imati i egzistentne implikacije. Naime, egzistencijalne implikacije su ujedno i ontologijske, a egzistentne, ontičke implikacije mogu, između ostaloga, biti i etičke naravi. Tako proizlazi da za Heideggera nisu skrb i briga bitak bića uopće, nego je u vršenju skrbi priskrbljena tj. otvorena mogućnost bitka uopće. Drugim riječima, tek se u skrbi može spoznati bitak bića uopće, pa i čovjeka. Upravo u vremenskom horizontu koji je briga, čovjek susreće i unutar-svjetsko biće, pa i su-čovjeka ki samoga sebe i već svojim egzistiranjem prekoračuje biće.

Ontički su sva čovjekova ponašanja brižna za Heideggera, i vođena predanošću nečemu. Ono apriorno-ontološki ne misli ontička svojstva što se stalno pojavljuju, nego jedno ustrojstvo bitka koji je uvijek već u temelju. Tek ono ontološki omogućuje da to biće ontički bude oslovljeno kao *cura* ili briga. Na taj način egzistencijalni uvjet mogućnosti životne brige i predanja mora biti shvaćeno u jednom izvornom smislu tj. ontološki kao briga.

Briga, kao fundamentalna egzistencijalija ima onu širinu, putem koje biva unaprijed dano tlo na kojemu se kreće svako ontički-svjetonazorsko izlaganje o čovjeku, bilo da ga se razumije kao životnu brigu i muku, bilo kao skrb, predanje, pomnja, obzirnost i pozornost, dakle u pozitivnim modusima. Tako izraz briga za Heideggera ima jedno puno šire i dublje značenje i iskazuje jedan egzistencijalno-ontološki fenomen koji je temeljni i raniji nego li svi fenomeni. Drugim riječima, kako ističe Sutlić, da bismo se uopće približili onome što Heidegger hoće reći, moramo pri interpretiranju njegova osnovna fenomena ostaviti za sobom svaki filozofijsko-antropologijski, psihološki,

kulturološki i filozofijsko-povijesni pristup, te se kretati isključivo na tlu ontologije kao tlu rasključavanja bitka samoga, a time i bitka čovjeka.³¹

LITERATURA

- Benner, P.; Wrubel, J., *The Primacy of Caring: Stress and Coping in Health and Illness*, Menlo Park, Addison-Wesley 1989.
- Boff, L., *Essential Care. An Ethics of Human Nature*, Baylor University Press, Waco 2008.
- Boff, L. *Nova etika za treće tisućljeće*, <https://hr-hr.facebook.com/notes/adastra/nova-etika-za-trece-tisucljece/>.
- Gelven, M., *A Commentary on Heidegger's Being and Time*, University Press, De Kalb 1989.
- Grant, M. A., *The Mythos of Hyginus*, University of Kansas, Lawrence 1960.
- Guignon, C., „Authenticity, moral values, and psychotherapy“, u: C. Guignon (ur.), *The Cambridge Companion to Heidegger*, Cambridge University Press, Cambridge 1993.
- Heidegger, M., *Bitak i vrijeme*, Naprijed, Zagreb 1988.
- Hyginus, C. J., *Fabularum Liber*, Garland, New York 1976.
- Klonoski, J. R. „Being and Time Said All at Once: An Analysis of Section 42“, u: *Tulane Studies in Philosophy*, 32, 1984., str. 62-68.
- May, R., *Love and Will*, W. W. Norton & Company Inc., New York 1969.
- Olafson, F. A., *Heidegger and the Ground of Ethics: A Study of Mitsein*, Cambridge University Press, Cambridge 1998.
- Paley, J., „Heidegger and the Ethics of Care“, u: *Nursing Philosophy*, 1, 2000., str. 64-75.
- Patai, R., *Myth and Modern Man*, Englewood Cliffs, Prentice-Hall, New York 1972.
- Reich, W. T., „History of the Notion of Care“, u: Warren Thomas Reich (ur.), *Encyclopedia of Bioethics*, Simon & Schuster Macmillan, New York 1995., str. 319-331.
- Stack, G., „Concern in Kierkegaard and Heidegger“, u: *Philosophy Today*, 13 (1/1969.), str. 26-35.
- Sutlić, V., *Kako čitati Heideggera. Uvod u problematsku razinu „Sein und Zeita“ – a i okolnih spisa*, August Cesarec, Zagreb 1989.
- Yagi, T. B., „Beyond Subjectivity: Kierkegaard's Self and Heidegger's Dasein“, u: *International Postgraduate Journal of Philosophy*, 2 (1/2009.), str. 60-77.

31 Usp. V. Sutlić, *Kako čitati Heideggera. Uvod u problematsku razinu „Sein und Zeita“ – a i okolnih spisa*, str. 130-131.

DARIJA RUPČIĆ KELAM

Faculty of Philosophy, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia

IVICA KELAM

Faculty of Education, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Croatia

MYTH OF CARE AS THE ATTEMPT TO LEGITIMIZE
TRANSEMPIRICAL FACTICITY A PRIORI
THROUGH BOFF'S AND HEIDEGGER'S
UNDERSTANDING OF CARE AS A CONSTITUTIVE
MOMENT OF HUMANITY

Summary: The intention of this paper is to highlight and point out how the ancient literature, mythology and numerous philosophical sources formed the roots of the idea of care in a familiar Hyginus *Myth of Cura*. Comparing Boff's and Heidegger's notion of care, in this paper authors emphasize the importance of care as a constitutive and essential moment of humanity. The myth suggests that, according to Boff's interpretation, human being contains not only earthly but also the divine dimension. For him, care becomes a key possibility of healing and salvation of human essence and existence as a whole. On the other hand, through the phenomenological approach, Heidegger in his major work *Being and Time*, argues that care is the primary concern of the structure and meaning of being human in the world. In this paper authors present and discuss the basic concepts and theses of those authors, and the expected contribution of this paper will go towards pointing out the importance of care as the ground of the inner possibility of the human beings and the existence of life as a whole.

Keywords: Heidegger, Boff, care, *Myth of Cura*

Primljeno: 27.02.2017.

Prihvaćeno: 09.05.2017.

